

Poruchy osobnosti a chování u dospělých

Mgr. Bc. Pavla Linhartová, Ph.D.
MUDr. Pavel Theiner, Ph.D.

2020

Psychiatrická klinika LF MU a FN Brno

Přehled poruch osobnosti a chování u dospělých

- F60: Specifické poruchy osobnosti
- F61: Smíšené a jiné poruchy osobnosti
- F62: Přetrvávající změny osobnosti, které nelze přisoudit poškození nebo nemoci mozku
- F63: Nutkavé a impulzivní poruchy
- F64: Poruchy pohlavní identity
- F65: Poruchy sexuální preference
- F66: Poruchy specifické a chování související se sexuálním vývojem a orientací
- F68: Jiné poruchy osobnosti a chování u dospělých

Nutkavé a impulzivní poruchy

- F63.0 Patologické hráčství (gambling)
- F63.1 Patologické zakládání požárů (pyromanie)
- F63.2 Patologické kradení (kleptomanie)
- F63.3 Trichotillomanie

Poruchy pohlavní identity

- F64.0 Transsexualismus
- F64.1 Transvestitismus
- F64.2 Porucha pohlavní identity v dětství

Poruchy sexuální preference

- F65.0 Fetišismus
- F65.1 Fetišistický transvestitismus
- F65.2 Exhibicionismus
- F65.3 Voyerismus
- F65.4 Pedofilie
- F65.5 Sadomasochismus
- F65.6 Mnohočetné poruchy sexuální preference
- F65.8 Jiné poruchy sexuální preference (např. frotérství, tušérství, zoofilie, nekrofilie...)

Poruchy osobnosti

Co je to osobnost?

- Relativně stabilní integrovaný celek duševních funkcí a vlastností jedinečný pro každého člověk
- Zahrnuje
  - způsoby prožívání emocí
  - způsoby regulace emocí a impulzů
  - reaktivita na zátěž a stres (obranné mechanismy, copingové strategie)
  - způsoby a vzorce vnímání a myšlení
  - způsoby vztahování se k druhým lidem, sociabilita
  - způsob vztahování se sama k sobě, sebeobraz, identita
  - vlastnosti, tendence k chování určitým způsobem

Poruchy osobnosti: obecná kritéria

- Přetrvávající vzorec prožívání a chování, který se nápadně liší od očekávání v dané kultuře. Tento vzorec je přítomný alespoň ve dvou oblastech: kognice, afekt, interpersonální fungování, kontrola impulzů
- Tento vzorec je rigidní a objevuje se napříč různými osobními i sociálními situacemi
- Je přítomen klinicky signifikantní distres nebo potíže v interpersonální, pracovní či jiné sféře života
- Projevy od věku pozdního dětství nebo adolescence
- Projevy nelze přiřadit jiné příčině, např. zneužívání návykových látek, traumatické události, poranění mozku apod.

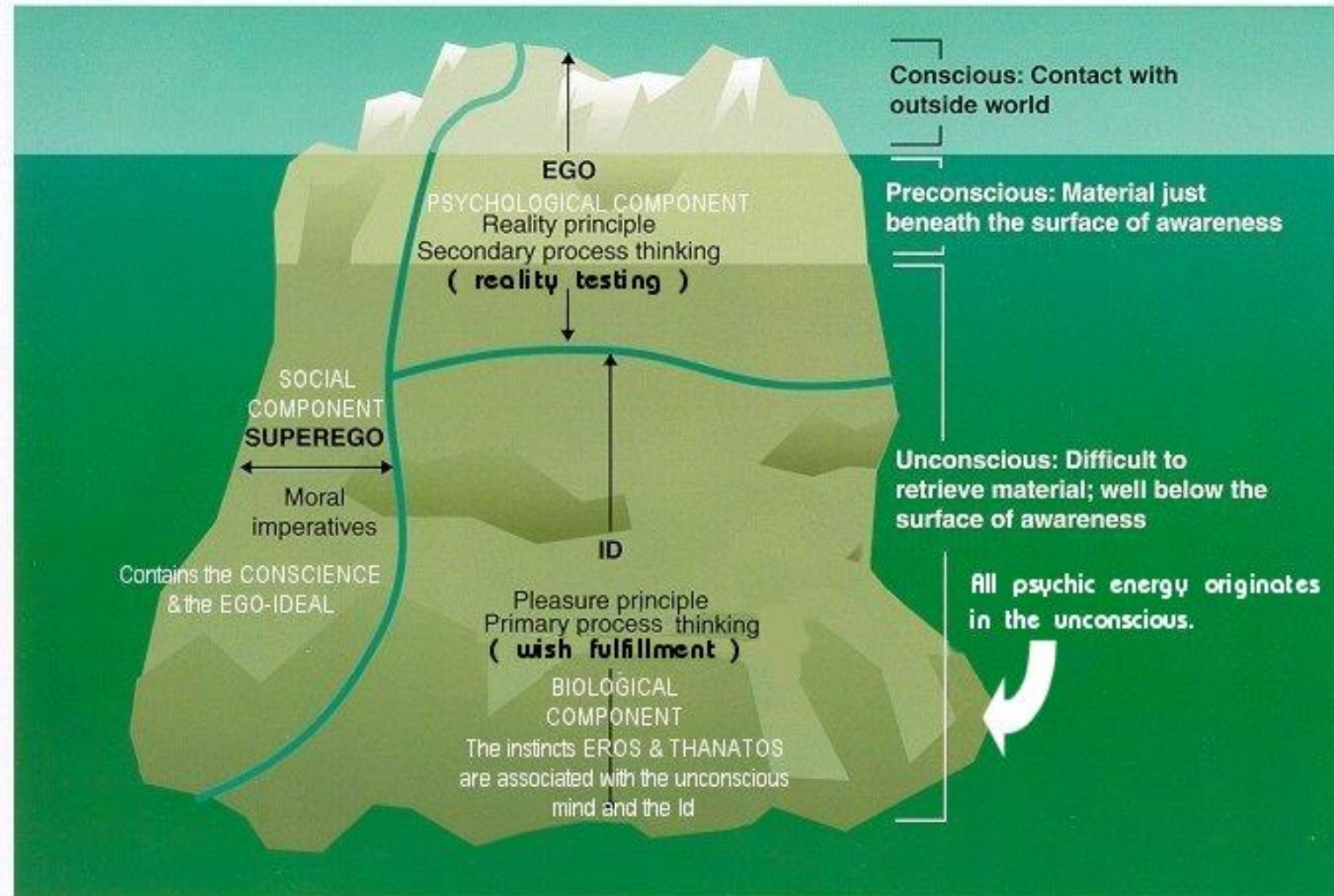

Změna osobnosti

- Vedle poruch osobnosti rozlišujeme změny osobnosti
- Jedná se o změny osobnosti oproti předchozímu stavu
- Musí být jasná příčina
- Možné příčiny
  - závažné psychické onemocnění (schizofrenie, bipolární porucha, demence aj.) F62.1 (dif. dg.: reziduální schizofrenie)
  - po prožití traumatické události (válečné konflikty, živelné pohromy, tragické události, traumatické zkušenosti aj.) F62.0
  - vlivem organického poškození (F07)
  - vlivem zneužívání návykových látek
- Příklady
  - emoční labilita, odbržděnost, ztráta zábran, impulzivita
  - emoční oploštělost, pasivita, ztráta zájmů, tendence k izolaci

Psychodynamické teorie vývoje osobnosti

Freud's model of personality structure

Psychodynamické teorie osobnosti

- Zásadní poznatky z psychoanalytické teorie osobnosti
  - naše chování ovlivňuje řada neuvědomovaných motivů
  - raný vývoj a vztahy s primárními pečujícími osobami jsou zásadní pro pozdější vývoj osobnosti

Psychodynamické teorie vývoje osobnosti

Eriksonova teorie vývoj osobnosti (vývojové úkoly)

	Psychosoc. krize	věk	charakteristika
1.	důvěra PROTI nedůvěře	1	můžu věřit lidem okolo, podstatný vztah s matkou
2.	autonomie PROTI studu	2-3	závislost na okolí – osamostatnění budu závislý – stud
3.	iniciativa PROTI vině	4-6	iniciativa aktivity vznik svědomí – pocitu viny
4.	snaživost PROTI méněcennosti	6-12	snaha prosadit se, uspět neúspěch = pocit méněcennosti
5.	identita PROTI zmatení rolí	12-18	hledání místa ve společnosti
6.	intimita PROTI izolovanosti	mladší dospělost	schopnost citového vztahu osamělost
7.	generativa PROTI stagnaci	střední věk	pocit uplatnění se (rodina, práce) pocit stagnace, zbytečnosti
8.	integrita Já PROTI zoufalství	stáří	najít smysl v životě zoufalství a strach ze smrti

Kognitivně-behaviorální teorie osobnosti

- Teorie kognitivních schémat
- Kognitivní schémata jsou relativně stabilní způsoby organizace vnímání, myšlení a hodnocení a interpretace událostí (A. T. Beck)
- Souhrn základních, často neuvědomovaných předpokladů o tom, jaký jsem já, jací jsou druzí lidé, jaký je svět kolem mě a co od něj mohu očekávat
- Jádrová přesvědčení – hluboce zakořeněná, často neuvědomovaná kognitivní schémata vznikající v časném dětství
- Příklady: Jak se mohou následující jádrová přesvědčení projevat? Jak mohla taková jádrová přesvědčení vzniknout? Jak se je člověk mohl naučit?
  - „Pokud udělám chybu, znamená to, že jsem jako člověk k ničemu.“
  - „Abych byl šťastný, musí mě mít všichni lidé rádi.“
  - „Musím být schopen vždy zvládnout všechno sám.“

Kognitivně-behaviorální teorie osobnosti

- Tendence k potvrzování kognitivních schémat, interpretace podnětů ve shodě se schématy (asimilace)
- Kognitivní omyly (nepodložené závěry, zkreslený výběr faktů, nadměrná generalizace, vztahovačnost aj.)
- Nadměrně a nedostatečně rozvinuté strategie u poruch osobnosti na základě jádrových přesvědčení
- Jádrová přesvědčení u PO jsou nejčastěji spojena s negativním sebezpojetím a/nebo bazálním pocitem ohrožení a nejistoty

Poruchy osobnosti

- dříve psychopatie, pro pejorativnost označení poruchy osobnosti
- osobnost může vybočovat více či méně, dimenzionalita
- akcentovaná osobnost, akcentované rysy osobnosti
- pro poruchu osobnosti musejí být splněna obecná kritéria pro poruchu osobnosti a dále specifická kritéria pro specifickou poruchu osobnosti
- další pojmy: osobnost deprivovaná, osobnost depravovaná

Poruchy osobnosti

- dříve psychopatie, pro pejorativnost označení poruchy osobnosti (personality disorder)
- osobnost může vybočovat více či méně, dimenzionalita
- akcentovaná osobnost, akcentované rysy osobnosti
- pro poruchu osobnosti musejí být splněna obecná kritéria pro poruchu osobnosti a dále specifická kritéria pro specifickou poruchu osobnosti
- další pojmy: osobnost deprivovaná, osobnost depravovaná

Poruchy osobnosti: obecná kritéria

- Přetrvávající vzorec prožívání a chování, který se nápadně liší od očekávání v dané kultuře. Tento vzorec je přítomný alespoň ve dvou oblastech: kognice, afekt, interpersonální fungování, kontrola impulzů
- Tento vzorec je rigidní a objevuje se napříč různými osobními i sociálními situacemi
- Je přítomen klinicky signifikantní distres nebo potíže v interpersonální, pracovní či jiné sféře života
- Projevy od věku pozdního dětství nebo adolescence
- Projevy nelze přiřadit jiné příčině, např. zneužívání návykových látek, traumatické události, poranění mozku apod.

Specifické poruchy osobnosti

MKN-10

- F60.0 Paranoidní PO
- F60.1 Schizoidní PO
- F60.2 Disociální PO
- F60.3 Emočně nestabilní PO
- F60.4 Histrionská PO
- F60.5 Anankastická PO
- F60.6 Anxiozní (vyhýbavá) PO
- F60.7 Závislá PO
- F60.8 Jiné: narcistická, pasivně-agresivní...
- F61 Smíšené a jiné PO

DSM-5

- Paranoidní PO
- Schizoidní PO
- Antisociální PO
- Hraniční PO (Borderline)
- Histrionská PO
- Obsedantně-kompulzivní PO
- Vyhýbavá PO
- Závislá PO
- Narcistická PO
- Schizotypní PO

Specifické poruchy osobnosti

MKN-11

- zcela jiná klasifikace, dimenzionální přístup
- míra narušení osobnosti:
  - osobností potíže, mírná PO, střední PO, těžká PO
- oblasti narušení:
  - ve vztahu k sobě (self): identita, sebeúcta, sebeřízení, přesnost v sebepercepci
  - ve vztahu k ostatním (interpersonální): zájem o vztahy, schopnost zvládat konflikty ve vztazích, schopnost tvořit a udržet si blízké vzájemně uspokojivé vztahy, schopnost porozumět druhým a ocenit druhé
- způsob narušení:
  - desinhibice
  - odtažitost
  - anankastie
  - negativní afektivita
  - disocialita

Dělení poruch osobnosti dle DSM-5

- Cluster A: podivínské, excentrické
  - Paranoidní porucha osobnosti
  - Schizoidní porucha osobnosti
  - (Schizotypní porucha osobnosti)
- Cluster B: dramatické, emocionální a nestálé
  - Disociální (antisociální) porucha osobnosti
  - Hraniční (emočně-nestabilní, borderline) porucha osobnosti
  - Narcistická porucha osobnosti
  - Histriónská porucha osobnosti
- Cluster C: úzkostné, bázlivé
  - Anankastická (obsedantně-kompulzivní) porucha osobnosti
  - Vyhybavá (anxiozní) porucha osobnosti
  - Závislá porucha osobnosti

Paranoidní porucha osobnosti

- Jádrová přesvědčení
  - Jsem zranitelný, ostatní jsou zlomyslní a mohou mi chtít ublížit.
- Nadměrně rozvinuté, rigidně využívané strategie
  - Nedůvěra, ostražitost, podezíravost
- Málo rozvinuté strategie
  - Důvěra, smysl pro humor
- Projevy
  - rigidní ostražitost, podezíravost, vztahovačnost, nízká společenskost
  - sklon vyvolávat konflikty, bránit se domnělým urážkám, tendence k zášti
  - projevy často neopodstatněné – způsobené tendencí nesprávně interpretovat projevy druhých jako ohrožující a agresivní, nepřiměřené reakce
- Komunikace
  - podezíravost také ve vztazích a v komunikaci s lékařem
  - vhodné je vyhnout se humoru, dvojsmyslům, reaktivní agresi
- Dif. dg.:
  - paranoidní schizofrenie, porucha s bludy, jiné PO (hraniční, schizoidní, narcistická, disociální)

Schizoidní porucha osobnosti

- Jádrová přesvědčení
  - Jsem soběstačný, druzí mi nemají co nabídnout, vztahy s druhými by mě mohly pohltit a zničit.
- Nadměrně rozvinuté, rigidně využívané strategie
  - Samostatnost, autonomie, stažení se
- Málo rozvinuté strategie
  - Vzájemnost, důvěra, intimita
- Projevy
  - citová chladnost, staženost, uzavřenost, nesdílnost, anhedonie
  - vyhýbání se kontaktu a vztahům z důvodu nezájmu o ně
  - kontakt s lidmi vyvolává úzkost a nejistotu
  - preferují samotářské činnosti, mohou se dobře realizovat v některých povoláních, do kontaktu s psychiatrií se dostávají spíše méně často
- Komunikace
  - působí chladně, zdrženlivě, stahuje se z kontaktu
- Dif. dg.: schizofrenie, vyhýbavá PO

Disociální (antisociální) porucha osobnosti

- Jádrová přesvědčení
  - Jsem zranitelný a osamělý, druzí mi mohou ublížit, zneužít mě.
- Kompenzatorní jádrová přesvědčení
  - Jsem silný a chytrý, nikdo mi nemůže ublížit.
- U některých poruch vzniká jako reakce na jádrové přesvědčení tzv. kompenzatorní jádrové přesvědčení, které vzniká jako pokus o zvládnutí důsledků jádrového přesvědčení.
- Vznikají a obvykle existují neuvědomovaně
- Udržování kompenzatorního přesvědčení pak obvykle vyžaduje značné úsilí
- Konfrontace s původním jádrovým přesvědčením je bolestivá, ohrožující

Disociální (antisociální) porucha osobnosti

- Jádrová přesvědčení
  - Jsem zranitelný a osamělý, druzí mi mohou ublížit, zneužít mě.
- Kompenzatorní jádrová přesvědčení
  - Jsem silný a chytrý, nikdo mi nemůže ublížit.
- Nadměrně rozvinuté, rigidně využívané strategie
  - bojovnost, expanzivita, využívání druhých
- Málo rozvinuté strategie
  - empatie, vzájemnost, sociální citlivost
- Projevy
  - vyšší city jsou oslabeny nebo chybí úplně (láska, empatie, vina, stud, svědomí)
  - sklon k protispolečenskému chování, překračování sociálních a morálních norem
  - často pachateli trestných činů, včetně chladnokrevných brutálních činů
  - za svoje selhání obviňují okolí
  - v dětství často záškoláctví, krádeže

Disociální (antisociální) porucha osobnosti

- Projevy
  - tendence k agresi, nízká frustrační tolerance, vysoká impulzivita
  - dosažení vlastních cílů je primární, i přes ublížení ostatním
  - dětství často krutá výchova nebo absence blízkých osob – může vznikat jako kompenzace zranitelnost a osamělosti v dětství, kruté zacházení rovněž může vést k nerozvinutí vyšších citů
- Komunikace
  - do styku s psychiatrií se dostávají spíše z forezních důvodů nebo při detoxifikaci u závislostí, které mohou poruchu provázet
  - sami psychiatrii vyhledají obvykle, když se snaží něco získat (posudek, zprávu apod.)
  - neschopnost přizpůsobit se pravidlům, ale často dokáží velmi dobře klamat
- Dif. dg.:
  - narcistická PO, hraniční PO

Emočně-nestabilní porucha osobnosti

- V MKN-10 emočně-nestabilní porucha osobnost se dvěma podtypy: impulzivní a hraniční, v DSM-5 borderline PD
- Jádrová přesvědčení
  - Jsem špatný člověk, nezasloužím si nic dobrého ani lásku ostatních.
- Nadměrně rozvinuté, rigidně využívané strategie
  - Emotivita, impulzivita, štěpení
- Málo rozvinuté strategie
  - Regulace emocí, syntéza protikladů
- Klinicky nejvýznamnější PO, spojena se sebepoškozováním, suicidalitou a opakovanými sebevražednými pokusy a vyhrocenými krizovými situacemi, pro které se často dostávají do kontaktu s psychiatrií a jinými zdravotnickými obory
- Řada komorbidit – PTSD, poruchy příjmu potravy, závislosti, ADHD...

Emočně-nestabilní porucha osobnosti

- Projevy

Porucha regulace emocí:

intenzivní emoce, nestabilní afektivita, potíže regulovat emoce

Potíže se sebeobrazem:

nestabilní sebeobraz, pocity prázdnoty

Potíže ve vztazích:

chaotické vztahy, strach z opuštění

Potíže se sebeovládáním:

impulzivita, sebepoškozování, sebevražedné tendence

Potíže s kognicí:

disociativní stavy, paranoidní prožitky

Etiologie hraniční poruchy osobnosti

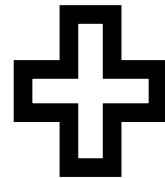
- Kombinace biologické predispozice a vlivů prostředí
- Biosociální teorie BPD (M. Linehan, 1993):

Biologická zranitelnost

Rychlý nárůst emocí

Zvýšená intenzita emocí

Pomalejší návrat do emočního klidu

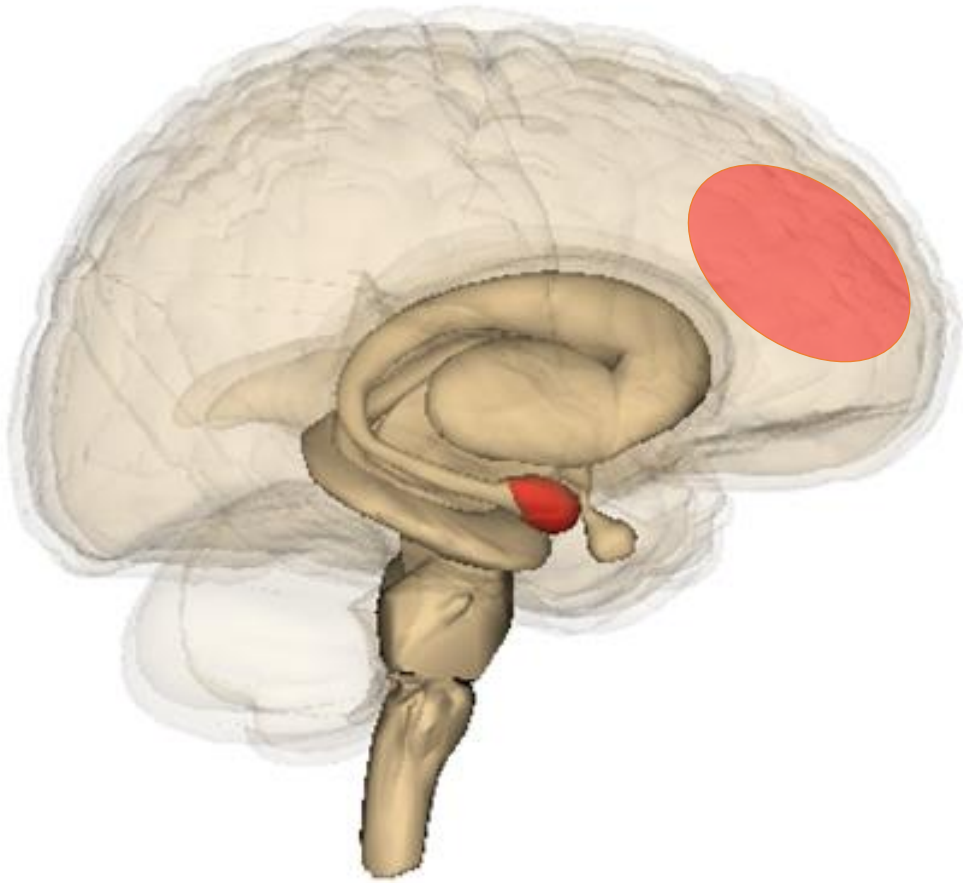
Znehodnocující prostředí (invalidating environment)

Odmítá, kritizuje nebo trestá
osobní prožívání

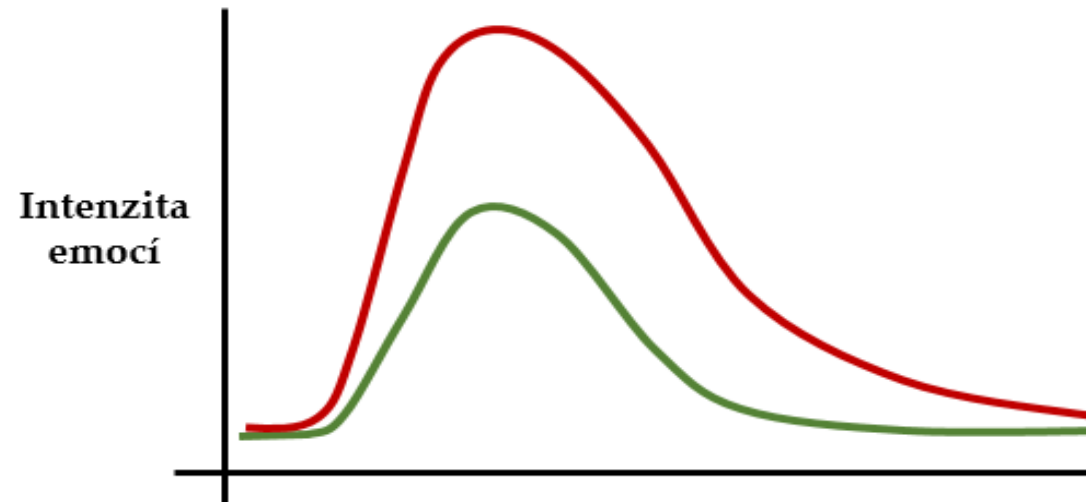
Dlouhodobě zvyšuje intenzitu emocí

Bagatelizuje obtížnost řešení problémů

Biologická emoční zranitelnost: emoční reaktivita

- Pacienti s BPD:
  - Nižší práh pro aktivaci amygdaly, hyperaktivita odpovědi amygdaly na emoční podněty, pomalejší návrat do klidového stavu
  - Snížená aktivita laterální prefrontální kůry při zpracovávání emocí

Znehodnocující (devalvační) prostředí

- osobní prožívání jedince se setkává s neadekvátní, odmítavou, kritickou, extrémní či jinak nepodpůrnou reakcí
  - „Ale prosím tě, vždyť se ti nic neděje, nepřeháněj!“
- bagatelizuje obtížnost řešení potíží
  - „Kdyby ses víc snažil... Jsi jenom líný! Když se chce, tak to jde...“

„Prosím tě, netvař se tak tragicky!“

„Ale to je přece směšné.“

„Proč brečíš? Vždyť ti nic není.“

„Kdyby ses víc snažil...“

„Vzpamatuj se! Chovej se jako dospělý!“

„Vždyť se vlastně nic nestalo.“

devalvace

„Vždyť to není tak zlé.“

„Nikdo ti nic nedělá!“

„Přestaň si vymýšlet!“

„Nikdo jiný kromě tebe s tím problémem nemá.“

„Nebreč jak mimino!“

„S takovýma věcma mě neotravuj.“

„Děláš taky něco jiného, než že si stěžuješ?“

Znehodnocující (devalvační) prostředí

- znehodnocování musí být záměrné nebo zle míněné (občas znehodnocujeme všichni...)
- problém je: systematické nebo extrémní znehodnocování a v kombinaci s biologickou emoční zranitelností
- kontinuum od prostého nepochopení po zneužívání
- Znehodnocení traumatické zkušenosti
  - „To je pro tvoje dobro!“, „Však se ti to líbilo“...
  - „Nevymýšlej si!“, „To se nikdo nesmí dozvědět!“
  - vede ke zkušenosti, že intenzivní emoční prožitky se nesmějí sdílet

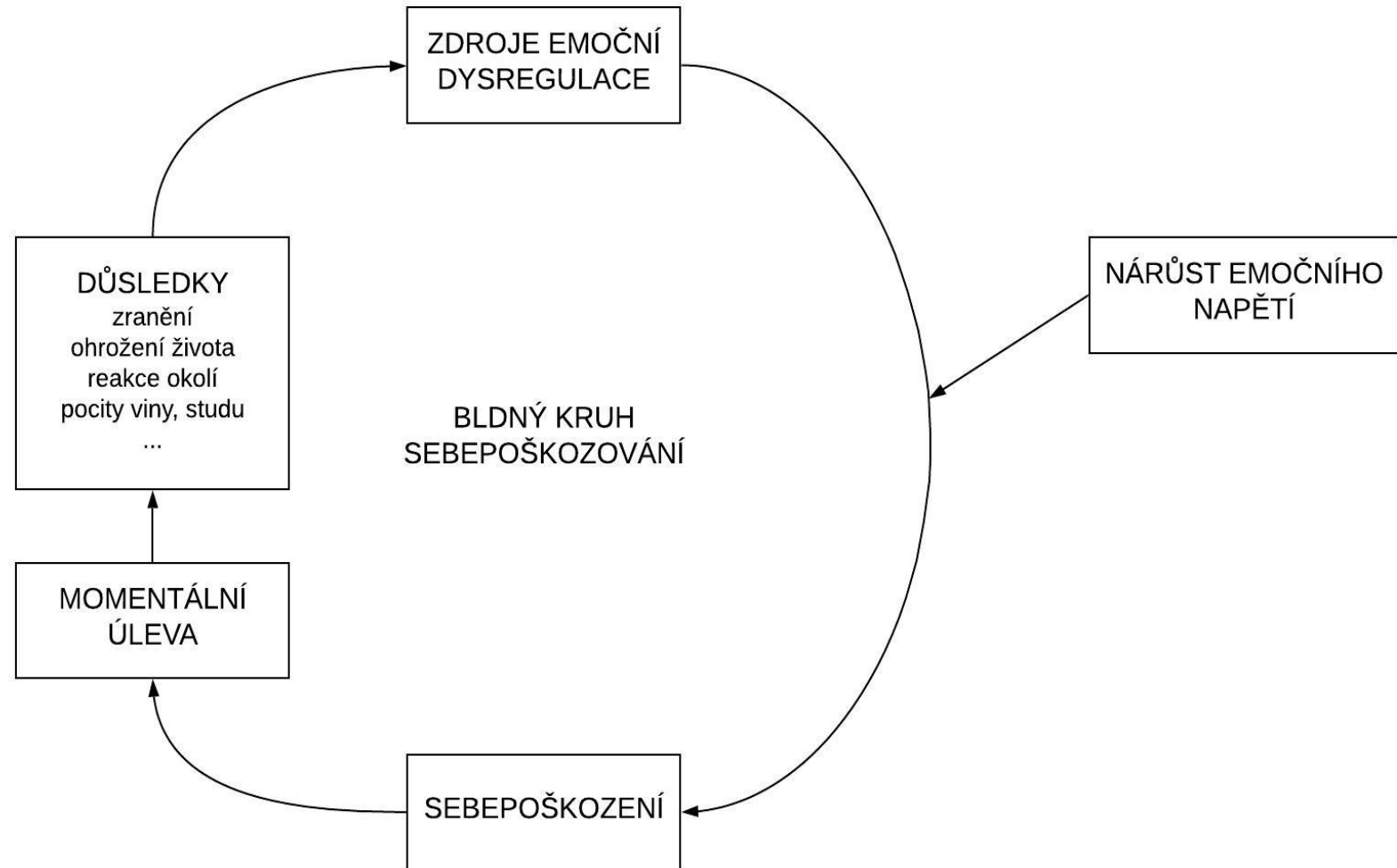

Znehodnocující (devalvační) prostředí: důsledky

- **OKAMŽITÉ:** vztek, frustrace, zklamání, nejistota, zvýšení intenzity aktuálně prožívané emoce
- **DLOUHODOBÉ**
  - **Zvyšování intenzity emocí a emoční reaktivity**
    - ignorování/potlačování emocí vede obecně ke **zvýšení** jejich intenzity
    - ignorování emocí nižší intenzity a reagování na emoce vysoké intenzity podporuje intenzivní emoční reaktivitu
  - **Vliv na sebeobraz:** „jsem jiný než ostatní“, „něco je se mnou špatně“, „nerozumím sám sobě“, „nemůžu věřit tomu, jak se cítím“, „ostatní vědí lépe než já, jak se cítím“, „nedokážu předvídat svoje emoční reakce“, „jsem osamělý“
  - **Sebedevalvace a potlačování vlastních emocí**

„Emoce nezmizí, když je ignorujeme. Místo toho jdou do posilovny, tam naberou svaly, vrátí se a pořádnou nám to natrou.“

Pohled DBT na sebepoškození

Pohled DBT na sebepoškození

- Jako maladaptivní způsob regulace emocí / řešení problémů
- Důvody k sebepoškození:
  - dosažení úlevy od emočního napětí/bolesti
  - „přebítí“ psychické bolesti
  - cítit alespoň něco (vs. pocity prázdnoty)
  - udělat bolest viditelnou
  - potrestání se k úlevě od pocitů viny
  - komunikace s druhými

Narcistická porucha osobnosti

- Jádrová přesvědčení
  - Jsem nedostatečný, horší než druzí lidé. Musím toho mnoho dokázat, aby mě někdo měl rád.
- Jádrová přesvědčení
  - Jsem velkolepý, úžasný, lepší než ostatní.
- Nadměrně rozvinuté, rigidně využívané strategie
  - výkonovost, soutěživost, sebeprosazení
- Málo rozvinuté strategie
  - sdílení, sounáležitost, relaxace, laskavost
- Projevy
- Komunikace
- Dif. dg.:

Narcistická porucha osobnosti

- Jádrová přesvědčení
  - Jsem nedostatečný, horší než druzí lidé. Musím toho mnoho dokázat, aby mě někdo měl rád.
- Kompenzatorní jádrová přesvědčení
  - Jsem velkolepý, úžasný, lepší než ostatní. („narcistická bublina“)
- Nadměrně rozvinuté, rigidně využívané strategie
  - výkonovost, soutěživost, sebeprosazení
- Málo rozvinuté strategie
  - sdílení, sounáležitost, relaxace, laskavost
- Projevy
  - pocitu vlastní hodnoty se snaží dosahovat skrze výkon
  - očekává, že výkon a úspěch povede k uznání a lásce od ostatních
  - uspokojení po dosažení úspěch je však krátké a rychle vzniká nutkání po dalším úspěchu
  - neschopni relaxovat, odpočinek obvykle spojen s výčitkami

Narcistická porucha osobnosti

- Projevy
  - dva typy: grandiózní a depresivní
  - grandiózní typ: nevědomě se snaží dostat kompenzatornímu jádrového přesvědčení, spojen s pocity velkoleposti a grandiózním sebevědomím, potřebou dávat najevo druhým, že jsou podřadní, potřebou obdivu, neschopností akceptovat druhé jako sobě rovné, neunesou kritiku, za potíže a selhání obviňují druhé lidi, očekávají přednostní zacházení, na ostatní mají přemrštěné požadavky
  - depresivní typ: zůstává v jádrovém přesvědčení, dominuje depresivní prožívání, pocit vlastní nedostačivosti, vytrvalá snaha získat vlastní hodnotu a náklonnost ostatní přes výkon a úspěch
  - oba póly se mohou střídat (tzv. „narcistická houpačka“)
  - často mezi velmi úspěšnými, pracovitými, výkonnými lidmi, pro úspěch a obdiv dokážou nedbat na svoje potřeby, obětovat osobní potřeby
  - pokud mají úspěch, mohou fungovat relativně dobře, ale při konfrontaci s jádrovým přesvědčením – selháním, neúspěchem nebo třeba vyšším věkem, mohou přicházet potíže
  - poté často deprese, pocity prázdnoty, závislosti, sebevražedné myšlenky a tendence

Narcistická porucha osobnosti

- Projevy
  - ke konfrontaci s jádrovým přesvědčením, zde tzv. „narcistickým zraněním“ dochází i v terapii
  - absence náhledu na vlastní prožívání zejména u grandiózní formy
  - v dětství často nadměrné trestání chyb, přílišný tlak na výkon nebo projevy lásky spojené pouze s výkonem dítěte
  - narcistické rysy v osobnosti jsou relativně časté – spojené i s tlakem naší společnosti na výkon
- Komunikace
  - vyžadují výjimečné zacházení, výhradní postavení, nejlepšího lékaře apod.
  - tendence devalvovat a poučovat ostatní
  - zároveň velmi citliví na jakékoliv výtky
  - může být tendence k disimulaci
- Dif. dg.:
  - hraniční PO, poruchy s megalomanickými bludy

Histrionská porucha osobnosti

- Jádrová přesvědčení
  - Jsem nic, nemám žádnou hodnotu.
- Jádrová přesvědčení
  - Jsem velkolepý, vzrušující
- Nadměrně rozvinuté, rigidně využívané strategie
  - upoutávání pozornosti, dramatizace
- Málo rozvinuté strategie
  - kontrola, stabilita, systematičnost
- Projevy
  - pocit vlastní hodnoty se snaží získat upoutáváním pozornosti ostatních
  - zaměření na vlastní vzhled, flirtující chování, sexualizace
  - často dramatické, teatrální chování – „negativní pozornost, taky pozornost“, sebe prezentace i za cenu ostudy
  - emotivita je labilní, ale mělká, emoce jsou spíše přehrávané než prožívané
  - komorbidity – somatoformní a konverzní poruchy, sexuální dysfunkce
  - sklon k bájně lhavosti, prožitky druhých pro ně nejsou příliš důležité

Anankastická porucha osobnosti

- Jádrová přesvědčení
  - Svět je chaotický a plný nejistoty, ostatní jsou nespolehliví.
- Nadměrně rozvinuté, rigidně využívané strategie
  - kontrola, odpovědnost, systematicčnost
- Málo rozvinuté strategie
  - spontaneita, flexibilita
- Projevy
  - mají vysokou potřebu řádu a kontroly nad svým okolím jako redukce nejistoty
  - kontrolují okolí, ale i sebe a své emoce a ostatní lidi
  - rigidní, systematictí, puntičkářští, nadměrně perfekcionista, opatrní
  - trvají na dodržování pravidel, norem, řádů
  - jakékoliv překročení pravidel, změny oproti původnímu plánu a nepředvídatelné situace způsobují úzkost, bezradnost a pocity ohrožení
  - mohou vytvářet různé plány, tabulky apod.
  - v některých zaměstnáních mohou své vlastnosti dobře uplatnit
- Dif. dg.:
  - obsedantně-kompulzivní porucha: projevy ego-dystonní, u anankastická poruchy osobnosti naopak ego-dystonní

Vyhýbavá (anxiozní) porucha osobnosti

- Jádrová přesvědčení
  - Jsem vadný, nežádoucí, sociálně neobratný, ostatní mě odmítnou.
- Nadměrně rozvinuté, rigidně využívané strategie
  - submisivita, vyhýbání se
- Málo rozvinuté strategie
  - asertivita, sebedůvěra
- Projevy
  - vysoká úzkostnost, nízké sebevědomí, excesivní sebekritika, podceňování
  - obavy z kritiky a odsouzení druhými, neustálé zabývání se možnými názory druhých
  - vyhýbá se kontaktu a vztahům ze strachu z odmítnutí, ačkoliv po nich velmi touží
  - jakmile jednou vztah má, může v něm fungovat dobře
  - často působí nervózně, sociální dovednosti mohou být skutečně sníženy
  - často upevňování poruchy v různých školních a jiných kolektivech – vyhýbání se vede k vyšší úzkosti z kontaktu a nižším sociálním dovednostem, to vede k vyšší pravděpodobnosti odmítnutí
  - v dětství často rodičovské odmítání, nebo naopak hyperprotektivita
- Dif. dg.:
  - sociální fobie, schizoidní PO

Závislá porucha osobnosti

- Jádrová přesvědčení
  - Jsem nesoběstačný, nesamostatný, potřebuji druhé, aby se o mě postarali.
- Nadměrně rozvinuté, rigidně využívané strategie
  - submisivita, důvěra, vazba, vyhledávání pomoci
- Málo rozvinuté strategie
  - autonomie, samostatnost, rozhodnost
- Projevy
  - touha být neustále ve společnosti druhých lidí a ve vztahu v submisivním postavení
  - potíže převzít zodpovědnost, dělat rozhodnutí
  - závislý vztah vzniká i v terapii
  - snadno se podřizují
  - mají obrovské potíže ukončit vztah, v extrému raději zůstanou ve vztahu, i když je druhý zneužívá nebo týrá
  - když vztah skončí, rychle si hledají náhradu
- Dif. dg.: hraniční, vyhýbavá PO

Smíšená porucha osobnosti

- F61 – pokud jsou přítomny příznaky z více specifických poruch osobnosti, aniž by jedinec splňoval příznaky pro diagnózu konkrétní poruchy osobnosti
- specifické poruchy osobnosti mohou být i komorbidní

Terapie poruch osobnosti

- Farmakoterapie je pouze symptomatická – může působit na jednotlivé aktuálně přítomné příznaky (depresivita, úzkost apod.)
- Kauzální léčbou je psychoterapie
- Terapie poruch osobnosti vyžaduje dlouhodobou systematickou individuální psychoterapii (v řádu let)
- Dynamika poruch osobnosti se projevuje i v terapeutickém vztahu
- Např. pacienti s hraniční poruchou osobnosti mohou vnímat terapeuta střídavě jako skvělého a jako hrozného, často vypadávají z terapie pro svou nestabilitu
- Nebo pacienti se závislou poruchou osobnosti budou navazovat závislý vztah i v terapii, pacienti s paranoidní poruchou osobnosti budou podezírat i terapeuta apod.
- Pro některé poruchy osobnosti existují specifické typy terapie – zejména u hraniční poruchy osobnosti, například Dialektická behaviorální terapie